

Nr 205.

Ankom till riksdagens kansli den 30 maj 1938 kl. 1 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
anslag till statlig lagerhållning m. m. jämte i ämnet
väckta motioner.*

(1:a avd.)

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1938/39 hade Kungl. Maj:t under riksstatsens tionde huvudtitel (punkt 74, sid. 166—168) föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för budgetåret 1938/39 till statlig lagerhållning m. m. beräkna ett förslagsanslag av 1,930,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i proposition nr 311, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 april 1938, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor må verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer;

dels till Statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,930,000 kronor;

dels till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

dels till Vissa omkostnader för statlig lagerhållning för budgetåret 1938/39 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor;

dels ock till Förlagslån för viss maskinanskaffning till industrien för budgetåret 1938/39 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 340) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge m. fl.* (nr 489), vari hemställts, att kostnaderna för lagring av brödsäd i beredskapsändamål måtte utgå ur förslagsanslaget till statlig lagerhållning m. m.,

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr C. I. Asplund (nr 355) och den andra inom andra kammaren av herrar E. Hage och K. G. Viklund (nr 503), vari hemställts, att riksdagen ville, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 311 angående anslag till statlig lagerhållning m. m., utöver det till Undersökningar, avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. begärda reservationsanslaget å 500,000 kronor, såsom reservationsanslag under samma rubrik för budgetåret 1938/39 ytterligare anvisa ett belopp, motsvarande den behållning av 280,000 kronor, som uppstått å det av 1937 års riksdag beviljade, obetecknade anslaget till arbetsföretag och malmförädlingsförsök för tillvaratagande av apatit m. m.

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna I: 340 och I: 355.

Departementschefen har inledningsvis erinrat om, bland annat, 1937 års riksdags beslut att anvisa anslag till statlig lagerhållning m. m.

Med skrivelse den 17 november 1937 har *statens reservförrådsnämnd* överlämnat ett av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap utarbetat förslag till plan för inköp och lagring genom nämnden av varor till ett belopp av 70,000,000 kronor jämväl under budgetåret 1938/39, och har nämnden hemställt, att rikskommissionens ifrågavarande förslag måtte läggas till grund för proposition i ämnet till 1938 års riksdag.

Vidare har inkommit en inom *rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap* utarbetad promemoria om viss förstärkning av verkstadsindustriens maskinutrustning.

I promemorian framhålles, bland annat, att många verkstadsföretag funnes, vilka icke ägde fullt moderna maskiner och vilka icke kunde bära kostnaderna för egen anskaffning av mera dyrbara sådana. Därest staten från utlandet inköpte ett antal maskiner av det slag, varom här vore fråga och vilka vore användbara ej blott för materielltillverkning vid krig utan jämväl kunde brukas i den normala produktionen, samt dessa maskiner på fördelaktiga villkor ställdes till hågade verkstadsföretags förfogande, förefölle det troligt att en ganska livlig efterfrågan därå skulle framträda. Genom en sådan ökning i maskinbeståndet skulle vinnas en mycket värdefull förstärkning av vår försvarsberedskap men samtidigt också åstadkommas en för fredstillverkningen önskvärd rationalisering av industriens materielutrustning och därmed en förbättring i dess produktionsbetingelser.

Kommerskollegium har i utlåtande den 20 april 1938 över nämnda promemoria tillstyrkt att — sedan viss ytterligare utredning verkställts — åtgärder måtte vidtagas i enlighet med förslagets syfte.

Än vidare har *ingenjörsvetenskapsakademien*, som med anledning av 1937 års riksdags skrivelse i ämnet (nr 392) av Kungl. Maj:t den 25 juni 1937 anmodats att utarbeta redogörelse över kända metoder för framställning av syntetiskt motorbränsle, med skrivelse den 5 april 1938 överlämnat rapport i ämnet och i samband därmed anhållit om anslag av tillhoppa 200,000 kronor för vissa angivna försöksarbeten.

Ytterligare anhöll 1937 års riksdag i skrivelse (nr 381) hos Kungl. Maj:t

om utredning rörande betingelserna för tillverkning av fosforsyrehaltiga gödningsämnen med svensk apatit som råvara. För därav föranledda arbetsföretag och malmförädlingsförsök anvisade riksdagen å riksstaten för budgetåret 1937/38 under tionde huvudtiteln ett anslag av 300,000 kronor. Kungl. Maj:t uppdrog den 8 april 1938 åt kommerskollegium att träffa avtal om utförande av försök för tillverkning av fosforsyrehaltiga gödningsämnen ur svensk apatit i huvudsaklig överensstämmelse med en av kollegium föreslagen plan. Tillika ställde Kungl. Maj:t sistsagda dag av förenämnda anslag till arbetsföretag och malmförädlingsförsök för tillvaratagande av apatit m. m. till kollegii förfogande ett belopp av högst 20,000 kronor att av kollegium disponeras för omförmälda försöksverksamhet i mån av behov. Någon ytterligare anvisning av medel från anslaget har hittills ej skett.

Departementschefen har för egen del anfört följande:

I proposition (nr 308) till innevarande års riksdag angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. har Kungl. Maj:t, på förslag av chefen för finansdepartementet, i likhet med föregående år hemställt om bemyndigande för riksgäldskontoret att förskottsvis, genom överlämnande av statsskuldbevis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för myndighet, åt vilken uppdrages att enligt fastställda direktiv och i av riksdagen medgiven utsträckning verkställa inköp för statens räkning från utlandet. De sålunda till förfogande ställda medlen skola användas för förvärv från riksbanken av för myndighetens verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor intill ett värde efter dagskurs av högst 100,000,000 kronor. Vid bifall till denna hemställan skulle således, om motsvarande bemyndigande föregående år medräknas, inköp från utlandet möjliggöras intill ett sammanlagt belopp av 200,000,000 kronor. Härav hava hittills allenast 70,000,000 kronor beslutats skola användas till upplagring av varor för statens reservförrådsnämnds räkning.

Enligt den utredning av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, vilken låg till grund för lagringsbeslutet vid 1937 års riksdag, skulle den totala lageranskaffning, som ur beredskapssynpunkt borde eftersträvas, draga en kostnad av 220,000,000 kronor. Emellertid ansågs det av flera skäl omöjligt att omedelbart anskaffa och upplägga förråd av denna storleksordning. Erfarenheten under den tid, statens reservförrådsnämnd varit i verksamhet, har också visat, att upphandlingen icke kan forceras. Bland annat lägga svårigheter med anskaffande av erforderliga lagringsutrymmen hinder i vägen härför. Det torde för närvarande, oaktat de förbättringar som vidtagits, få anses ovisst, om samtliga de varor, för vilka nyssnämnda belopp om 70,000,000 kronor är avsett, hinna inköpas före utgången av löpande budgetår. I varje fall torde en del leveranser knappast kunna slutföras förrän senare.

Liksom det ur penningpolitiska synpunkter ansetts lämpligt med förnyat bemyndigande att för inköp från utlandet disponera riksbankens guld- och valutareserver, torde det ur den ekonomiska försvarsberedskapens synpunkt vara ett önskemål att den påbörjade statliga lagringsverksamheten må kunna fortsätta och utvidgas. Med hänsyn till vad nyss erinrats angående den takt, i vilken upphandlingen kan bedrivas, förefaller det osäkert, hurvida ett så stort belopp som 70,000,000 kronor kommer att behövas för ändamålet jämväl under budgetåret 1938/39. Jag vill emellertid icke motsätta mig att, i enlighet med statens reservförrådsnämnds förslag, erforderligt medgivande till inköp av varor till detta belopp äskas av riksdagen.

I anslutning till vad jag anförde vid anmälan till 1938 års statsverksproposition av utgifterna under tionde huvudtiteln, punkt 74, kunna de med reservlagringen förenade kostnaderna — fränsett direkta inköpskostnader — sägas vara av i huvudsak två slag, nämligen dels sådana, vilka vid en försäljning täckas av köpeskillingen och alltså böra inräknas i lagervärdet, dels ock sådana, vilka icke kunna uttagas vid varornas förnyttning. Till sistnämnda slag av kostnader torde få hänföras de av statens reservförrådsnämnd till 130,000 kronor beräknade administrationskostnaderna och till 1,800,000 kronor uppskattade kostnaderna för varornas lagring, vård, omsättning, försäkring m. m. Jag förordar, att för bestridande av dylika kostnader under tionde huvudtiteln upptages för nästkommande budgetår ett förslagsanslag av 1,930,000 kronor. Med hänsyn till att även övriga här berörda omkostnader — av reservförrådsnämnden beräknade till $(1,400,000 + 2,500,000 + 21,000 =)$ 3,921,000 kronor — utgå i svenskt mynt, medan däremot det allmänna förskottsbemyndigande, inom vars ram det för upphandlingen avsedda beloppet å 70,000,000 kronor faller, begränsats till utländsk valuta, torde också dessa omkostnader böra täckas över riksstaten. Utgifternas värdeskapande natur synes emellertid berättiga till att de bestridas å kapitalbudgeten. Jag föreslår, att ett särskilt reservationsanslag å 4,000,000 kronor för ändamålet anvisas under fonden för förslag till statsverket.

I linje med frågan om uppläggning i reservförråd av från utlandet inköpta varor ligger förslaget om förstärkning av verkstadsindustriens maskinutrustning genom inköp medelst statsmedel av vissa arbetsmaskiner, som på fördelaktiga villkor kunde ställas till intresserade företags förfogande. De former under vilka detta förslag lämpligast bör förverkligas torde, såsom kommerskollegium i sitt yttrande framhållit, få göras till föremål för närmare överbäganden. I princip kan jag emellertid, i likhet med kollegium, ansluta mig till förslaget. Man torde få utgå från att statens medverkan sker på så sätt, att vederbörande företag genom reservförrådsnämnden såsom lån erhåller erforderligt belopp i utländsk valuta. Lånen, vilka böra bokföras såsom fordringar i svenskt mynt samt löpa räntefritt eller mot låg ränta, skola återbetalas inom tid, som Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer. Lånemedlen torde, där så erfordras, få användas även för uppmontering av maskinerna. För lånerörelsen synes lämpligen böra upptagas ett särskilt anslag under fonden för förslag till statsverket. Medelsbehovet synes förslagsvis kunna uppskattas till 5,000,000 kronor. Närmare direktiv för låneverksamheten torde få meddelas av Kungl. Maj:t.

Ett syfte, likartat det som upplagringen av varor avser att fylla, kan tillgodoses genom att främja utnyttjandet av förefintliga råvarutillgångar inom landet för framställning av sådana varor, vilka i händelse av avspärrning ej kunna erhållas i tillräcklig mängd utifrån. Erfarenheten visar, att ett behov föreligger att kunna i viss utsträckning bidra till lösning av beredskapsfrågan även på denna väg. I det föregående har i korthet redogjorts för ingenjörsvetenskapsakademiens utredning rörande framställning av syntetiskt motorbränsle. Såsom därav framgår skulle de av akademien tillstyrkta försöksarbetena draga en kostnad av tillhoppa 200,000 kronor. Det synes önskvärt, att dessa arbeten kunna komma till utförande. Vidare har omnämnts, att Kungl. Maj:t av det vid 1937 års riksdag till arbetsföretag och malmförädlingsförsök för tillvaratagande av apatit m. m. anvisade anslaget å 300,000 kronor hittills icke kunnat använda mer än 20,000 kronor. Då anslaget är obetecknat och alltså icke får disponeras efter utgången av innevarande budgetår, kan det vara lämpligt att medel i annan ordning beredas för möjliggörande av eventuell ytterligare försöksverksamhet på det område, som med anslaget avsetts. Även andra spörsmål, till sin innebörd jämförliga med

de nu nämnda, kunna uppkomma, av sådan natur att deras lösning utan alltför stort dröjsmål framstår såsom angelägen. Erinras må exempelvis att fråga väckts om användande av den i vissa delar av landet, särskilt på Öland, förekommande glaukoniten — ett i havet bildat kalihaltigt mineral — såsom gödningsmedel. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 april 1938 hava utsetts fyra sakkunniga att verkställa en förberedande undersökning i ämnet. Skulle det visa sig, att möjligheter föreligga att med tillfredsställande resultat använda inhemsk glaukonit i stället för importerat kalisalt, vore detta naturligtvis ur beredskapssynpunkt av synnerligt värde.

För nämnda och liknande ändamål torde för nästa budgetår böra beräknas ett belopp av tillhoppa 500,000 kronor. Beloppet synes böra anvisas såsom reservationsanslag under tionde huvudtiteln. Frågan om beredande av tackning för beloppet torde få senare anmälas av chefen för finansdepartementet.

Då det såväl ur beredskaps- som penningpolitisk synpunkt är av betydelse, att den påbörjade statliga lagringsverksamheten fortsättes, finner sig utskottet böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, att ett sammanlagt belopp av intill 70,000,000 kronor må jämväl under nästa budgetår användas för upphandling och upplagring av varor för statens räkning.

För bestridande av vissa med reservlagringen förenade omkostnader har av departementschefen beräknats ett anslag av 1,930,000 kronor. I anslutning härtill har i motionerna I: 340 och II: 489 föreslagits, att kostnaderna för beredskapslagringen av brödsäd, vilka hittills bestritts av medel ur fonden för mötande av förluster på spannmålsregleringen, i stället borde bestridas av förevarande anslag. Utskottet vill erinra därom, att motioner i samma syfte varit föremål för prövning av innevarande års riksdag i samband med riksdagens behandling av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Jfr sammansatt bevillnings- och jordbruksutskotts utlåtande nr 1.) Motionerna i fråga avslögas av riksdagen. Härav följer, att de nu föreliggande motionerna icke kunna till någon riksdagens åtgärd föranleda. Mot Kungl. Maj:ts ovanberörda förslag har utskottet intet haft att erinra.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare, att ett anslag av 500,000 kronor anvisas till undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. I de båda motionerna I: 355 och II: 503 har föreslagits en ökning av nämnda belopp med 280,000 kronor, motsvarande den behållning, som uppstått å det av 1937 års riksdag beviljade anslaget till arbetsföretag och malmförädlingsförsök för tillvaratagande av apatit m. m. Utskottet, som icke funnit sig böra tillstyrka högre medelsanvisning än vad som av Kungl. Maj:t för ändamålet begärts, vill uttala, att utskottet givetvis har anledning förutsätta, att Kungl. Maj:t vidtager de åtgärder, som kunna anses vara av betydelse, då det gäller en lösning av beredskapsfrågan på nu angivna väg.

Till förlagslån för viss maskinanskaffning har i propositionen beräknats ett belopp av 5,000,000 kronor. Förslaget härom innebär i princip att åvägabringa en förstärkning av verkstadsindustriens maskinutrustning genom att från

Utskottet.

utlandet medelst statsmedel inköpa vissa arbetsmaskiner, som på fördelaktiga villkor kunna ställas till intresserade företags förfogande. Departementschefen har därvid utgått från att statens medverkan sker på så sätt, att vederbörande företag genom reservförrådsnämnden såsom lån erhåller erforderligt belopp i utländsk valuta. Utskottet har intet att erinra mot att det av departementschefen begärda beloppet varder för ändamålet anvisat. Utskottet förutsätter emellertid att, i den händelse för inköp avsedda maskiner tillverkas inom landet, leverans därav förbehålles inhemska firmor. Beträffande lånerörelsen vill utskottet allenast framhålla, att det givetvis bör få ankomma på Kungl. Maj:t att utse den myndighet, som kan visa sig mest lämpad att handhava denna verksamhet, samt att bestämma den form, vari lånen må utlämnas.

Vad i övrigt i denna proposition föreslagits, har i de delar, varom utskottet icke särskilt yttrat sig, icke föranlett någon erinran från utskottets sida.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

I. a) medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor må verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 april 1938 angivna riktlinjer;

b) till *Statlig lagerhållning m. m.* för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,930,000 kronor;

c) med avslag å motionerna I: 355 och II: 503 till *Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m.* för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

d) såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till *Vissa omkostnader för statlig lagerhållning* för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor;

e) såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till *Förlagslån för viss maskinanskaffning till industrien* för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

II. avslå motionerna I: 340 och II: 489.

Stockholm den 30 maj 1938.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Nilsson* i Gränebo, *Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Asplund*, *Borell*, *Bergström*, *Gustafsson* i Benestad, *Andrén*, *Lindström*, *Larsson* i Varberg, *Sundberg* och *Bäckström*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist*, *Persson* i Falla, *Svensson*, *Andersson* i Prästbol, *Ward*, *Isacsson*, *Persson* i Tidaholm, *De Geer* i Hanaskog, *Andersson* i Malmö och *Åqvist*.

R e s e r v a t i o n

av herr *Asplund*.
